

Thomas Garrigue Masaryk

O caracterizare ¹

„Eu cred că vei relua într-o zi cîrmuirea propriilor tale treburi, o popor ceh!”
(*Comentus*, în „Testamentul unității muribunde a fraților boemi!”, scris în exil doi ani după pacea din Westfalia, prin care se pecetluia sfîrșitul independenței cehie).

Un celebru filosof antic a lansat o formulă, ce a rămas vie și promițătoare în decursul veacurilor pînă azi: singurul remediu, credea el, pentru înlăturarea relelor ce „dezolează” Statele ar fi ca filosofii să vină în fruntea lor, iar cei ce se numesc azi regi ori suverani să fie „adevărați și serioși” filosofi (Platon, Republica, cart. V).

Filosofia antică nu înțelegea însă prin „filosofie” un sistem de noțiuni abstracte și convenționale, atît de antipatice marelui public de pretutindeni, pentru că sînt greu de pătruns și deci incomode, ci ea a înțeles prin filosofie știința timpului. Omul de Stat deci trebuie să fie stăpîn pe această știință.

Republica și națiunea cehoslovacă se pot mindri că au drept conducător o personalitate visată de cartea a V-a a „Republicii” lui Platon.

Opera științifică a președintelui T. G. Masaryk, filosofică, sociologică, politică și istorică, este desigur mare. Dar oricît de mare ar fi opera, mult mai mari sînt actele sale morale, de o valoare unică pentru istoria culturală și politică națională cehă din anul 1882 pînă azi.

Ca profesor a exercitat o influență fascinatoare asupra auditorului, ca gînditor a scris pagini ce vor rămîne, ca orator politic a avut un mare ascendent asupra mulțimii, dar nici una din lecțiile și paginile sale n-a fost mai strălucită ca pagina și lecția ce ne-o dă însăși viața sa ².

¹ Omagiu din partea Institutului Social Român și al „Arhivei” cu prilejul celei de-a 75-a aniversări a președintelui Masaryk și al apariției recente a memoriilor sale „Die Weltrevolution, Erinnerungen und Betrachtungen”, 1914—1918, Berlin 1925: cele mai remarcabile memorii ale timpului, despre care se vorbește special în această revistă, la recenzii. Studiul de față nu voințește a fi decît o încercare, cum îi spune subtitlul, de caracterizare a personalității președintelui Masaryk, punînd în evidență numai punctele esențiale ale vieții și operii sale.

² Vezi impresionanta sa autobiografie, făcută incidental cu ocazia sărbătoririi de către partidul progresist a celei de-a 60-a aniversări, și publicată în „Prager Presse”, 7 martie 1925, sub titlul „Masaryk über sich selbst”.

Acest unil fiu de vizitiu, care s-a ridicat prin geniu, energie și entuziasm, din coliba părintească și atelierul de fierărie la catedra universitară și la înălțimea scaunului de președinte de republică, a reușit, după o luptă deschisă și grea, să impună o disciplină morală spiritelor și să dea o directivă politică sufletului ceh.

Președintele Masaryk este demnul descendent al acelor apostoli cehi ai Ideii și Credinței, care se urcau pe rug fără mormur și mureau fără regret pentru apărarea libertății de conștiință.

O imensă popularitate îl înconjoară azi, în jurul numelui său s-au creat legende; nu trebuie uitat însă că aceasta a fost scump plătită și a fost eucerită de „tăticul” de azi în mod penibil: timp de peste un sfert de veac (în lungul răstimp de la 1882 până la 1914) Masaryk a fost omul cel mai urit și ponegriț din țara sa, fiind fără încetare obiectul atacurilor celor mai nedrepte și furibunde.

Viața lui Masaryk e neînchipuita înfăptuire a ceea ce a unei vieți legendare de adevărat erou. Asistăm și de astădată, ca de atâtea ori în istorie, la măreția tragică a duelului unui singur om cu un popor întreg fanatizat și rătăcit.

Admirabila mișcare intelectuală și morală, care a ridicat națiunea cehă între 1820 și 1840, era stinsă în 1882. Spiritele erau obosite și adormite, lumea era obișnuită a-și măsura gesturile, a-și tempera vocea, a păși cu prudență. Energia națională se epuiza în manifestări sterile, protestări stereotipe, pline de reticențe. Iar viața națională cehă se reducea la un vag și somnolent idilism patriotic, la un quietism comod și laș.

În mijlocul acestei societăți liniștite și nepăsătoare apăru Masaryk la vârsta de 32 ani, în 1882, ca un descânteț trezitor al conștiinței colective. Activitatea lui Masaryk a provocat de la început o puternică senzație, pentru ca mai târziu să ia proporțiile violente ale unui uragan.

Stâlpii consacrați ai societății de pe atunci, și care formau un fel de societate de asigurare reciprocă, fură cuprinși de o nespusă dușmănie împotriva tinărului profesor de universitate, considerat ca un înalt „dușman al poporului” ibsenian.

Dușmănia era explicabilă, căci tinărul profesor Masaryk se străduia să introducă un spirit nou, să deschisă un alt drum nației sale, să devină un novator moral. Dușmanul cel mai de temut, spunea Masaryk, singurul de care trebuie cineva să se teamă, sîntem noi înșine, frica de inițiativă și de răspundere, timiditatea spiritului și a inimii.

De ce au fost oare mari un Hus, un Comenius, un Dobrovsky, un Havlicěk, se întreba el? Pentru că, se grăbea a adăuga, ei înălțurînd toate obstacolele și înfruntînd toate primejdiile au fost servitorii și propovăduitorii Adevărului.

Iată pilda și calea ce a urmat-o Masaryk, predicînd necontenit demnitatea vieții, dispreț pentru tranzații josnice, ură împotriva asupririi și asupritorilor. Făcîndu-și un ideal din Adevăr și Dreptate, Masaryk și-a formulat astfel marile precepte imperative, ce-i alcătuiesc doctrina vieții: fii o conștiință, și prin aceasta vei fi fericit și mai ales prin aceasta vei fi puternic; luptă pentru triumful Adevărului, și prin aceasta vei duce o luptă pentru interesul personal, ca și pentru cel public; fii drept, căci aceasta nu este numai nobil, ci înțelept și util.

Deviza sa favorită era : nu mă supun nimănui, nu recunosc alt stăpîn decît Adevărul. Împlinirea datoriei cu orice preț și necesitatea curajului cuprind directivele sale de luptă, ce-l încălzeau și dominau și care l-au desemnat de la început ca pe un director de conștiință, profesor de energie și conducător de suflete.

Chiar în primul an după stabilirea sa în Praga, Masaryk a întemeiat, în 1883, un organ al luptei pentru adevăr, revista „Athenaeum”; în 1886 împreună cu filologul ilustru Gebauer și cu șeful școlii istorice Goll, a deschis o campanie științifică pentru a demonstra neautenticitatea faimoaselor manuscrise Zelená Horá și Králové Dvur. Aceste pretinse manuscrise, care în realitate nu erau decît documente istorice apocrife, fabricate de Hanka și destinate a stimula patriotismul ceh, erau obiectul unui cult superstițios național, pentru că cuprindeau povestiri epice consacrate luptelor naționale contra năvălitorilor.

Masaryk și colaboratorii săi au dovedit cu prisosință falsitatea acestor „manuscrise”, dărîmînd astfel fără cruțare falsa legendă naționalistă.

Apărătorii „manuscriselor”, dezarmați pe tărîmul științific, au deplasat lupta apelînd la furia mulțimii, provocată și alimentată zilnic de presă, acoperind pe Masaryk de insulte și invective. Cele mai alese spirite de pe atunci condamnau atitudinea lui Masaryk și declarau pe toate gamele, că savantul are datoria mai bine să-și ascundă îndoielile, decît să riște a jigni sentimentul național.

Ca răspuns la această campanie violentă Masaryk, liniștit și senin, invocă sfatul lui Ian Hus : „Dacă Adevărul nu poate fi provocat fără scandal, mai bine să primim scandalul, decît să părăsim Adevărul”. Și el mai adaugă următoarele memorabile cuvinte proprii, adresîndu-se acelor ce-l învinuiau că micșorează gloria nației : „Onoarea poporului cere ca el să recunoscă și să apere Adevărul. Este mai mult curaj și un mai mare merit a mărturisi eroarea decît a apăra o iluzie, chiar cînd ea este împărtășită de un popor întreg”. Aceste cuvinte amintesc doctrina veridicității ibseniene, care pune pe unul din eroii pieselor sale (Brand) să declare, că este mai bine să piară un om, decît să se distrugă Adevărul.

Cînd se va scrie istoria întemeierii republicii cehoslovace i se va data prima ei origine, anul 1886, cînd s-a angajat lupta împotriva autenticității manuscriselor Zelená Horá și Králové Dvur, pentru că atunci s-a dat primul semnal și s-a început lupta de deșteptare a națiunii cehe.

După 13 ani, Masaryk ridică glasul pentru a doua oară combătînd înscenarea omorului ritual de la Polna de către Hilsner și protestînd cu energie împotriva nerespectării la proces a formelor juridice ca și împotriva prejudecății populare ca atare. De această dată violența urii populare devenise fără margini. Insultat de ziare, părăsit pînă și de unii din prietenii săi, chiar amenințat — personal, ca și familia sa — Masaryk era pe cale a-și pierde cumpătul și se gîdea să părăsească Boemia pentru a se stabili în Statele Unite ale Americii, patria soției sale. A renunțat însă repede la acest gînd, și a rămas în țara sa pentru a-și continua apostolatul prin exemplu, ilustrînd în acest fel preceptul pe care obișnuia să-l dea discipolilor săi : „sîntem ținuți a ne îndeplini datoria cu atît mai imperios cu cît ea este mai penibilă și mai dură”.

Mai târziu, în ajunul marelui război, îl vedem pe același Masaryk, ce fusese tratat îndelung de renegat și vîndut Vienei, devenind cel mai elocvent și impresionant acuzator al Austro-Ungariei înaintea Europei, purtînd o luptă energică și neînfrîntă împotriva atmosferei de minciună și duplicitate pe care o crease cancelaria lui Aehrenthal împotriva Serbiei. Nimeni n-a contribuit mai mult ca Masaryk pentru a demasca în fața lumii întregi falsurile proceselor de înaltă trădare de la Zagreb, ca și înscenarea procesului Friedjung din Viena. Sînt prea noi aceste fapte din istoria politică contemporană, ca să nu ne amintim de impresia puternică ce a făcut-o atunci constatarea imoralității mijloacelor de care se servea diplomația austriacă, cu tot cortegiul de falsificări de acte și mărturii.

În sfîrșit, frumusețea și noblețea clasică a caracterului lui Masaryk a culminat în exilarea sa voluntară, în 1914, pentru a întreprinde o uriașă operă de propagandă în timpul războiului pentru dezmembrarea Austro-Ungariei, în fața opiniei publice mondiale, care la început era cel puțin indiferentă, dacă nu chiar ostilă ideii. Aceasta i-a atras persecuția oficială : urmăriri judiciare pentru învinuirea de corupător al tineretului, înlăturarea de la catedră, arestarea fiicei, desemnarea unui domiciliu forțat soției.

Iată omul. Un astfel de bărbat, ce a bravat cu mîndrie atacurile fără a se descuraja, a îndurat cu resemnare zeci de ani asaltul calomniilor, urmîndu-și drumul său cu seninătate, fără a se lăsa impresionat de piedicile, cu care era semănat ; un astfel de bărbat ce a rămas totdeauna, și în toate împrejurările egal cu el însuși, — ca proletar, profesor, luptător și pribeag, pregătitor de revoluții — și nu s-a îndoit de victoria finală nici cînd dușmanul părea triumfător ; un astfel de bărbat, un înțelept, despre care s-ar cuveni să se scrie în stil biblic, trebuie să fie susținut de un suflet de erou și de o doctrină cu rădăcini adînci în acest suflet.

II. 1. Încă pe cînd studia la Viena și-și pregătea lucrarea sa de abilitare ca docent la universitatea de acolo (despre „*Sinuciderea considerată ca manifestare colectivă a civilizației moderne*”) apărută în 1891, Masaryk și-a încheiat în substanță întreaga sa concepție sociologică și o filosofie a istoriei.

Societatea modernă, constată Masaryk, trece printr-o gravă dezordine intelectuală, care influențează asupra stărilor morale și politice ale epocii și anume această criză se manifestă printr-o stare sufletească morbidă datorită unui subiectivism excesiv, unui „scepticism nervos” al omului modern și care nu este înfrînat prin nimic, nici prin vreo autoritate obiectivă și nici prin religie.

„Acest nervosism” modern este alimentat și de o semicultură, superficială și prezumțioasă, care conduce pe omul modern la o totală dezorientare culturală și la un indiferentism religios și social.

Scepticismul și indiferentismul își găsesc expresia, afirmă Masaryk în prima sa lucrare, într-un „delir de subiectivism”, în ruina și prăbușirea propriei personalități, în sinucidere.

Pilda cea mai dezolantă o alege Masaryk din cercul figurilor lui scumpe ; iată A. Comte, un exemplu viu al acestei grave crize : evoluția vieții și gândirii sale fiind tocmai caracteristică dispozițiilor în care se

găsese popoarele moderne ; Comte, care, cu propriile cuvinte ale lui Masaryk „a denunțat așa de bine semicultura epocii noastre și a realizat unitatea în concepția vieții, elaborând o filosofie grandioasă și întemeind o religie . . . a contractat o boală nervoasă și a voit să se sinucidă”. Masaryk încheie : „este ceva teribil de grav în lupta umanității”.

Problema reorganizării morale și intelectuale a societății, impusă atenției lui Masaryk încă din tinerețe, l-a preocupat toată viața.

Lacuna esențială a crizei timpului este o criză de autoritate. Căci diagnosticul omului modern arată că dezorientarea sa este datorită lipsei credinței în ceva absolut, adică absenței unei certitudini morale. Omul modern este în căutarea unei noi autorități, el are nevoie să înlocuiască vechea religie printr-una nouă, el este în căutarea unei noi autorități de ordin religios.

Pentru aceasta Masaryk pune clar dilema : Sinucidere ori religie, în articolele sale nepublicate în volum, *Omul modern și religia* (1896). „Problema problemelor”, accentuează Masaryk, „Pentru orice om ce gândește, este următoarea : care este concepția lumii care va face din mine o ființă obiectivă, care va menține echilibrul între mine, subiect și destinul, obiect?”

Răspunsul, pe care îl dă Masaryk în diferite lucrări, culminează în formularea unei legi sociologice universale, ce stăpânește după autor evoluția spiritului uman. Este legea antagonismului dintre Mit și Știință. Această teorie ne conduce în miezul gândirii sale filosofice (vezi mai ales *Rusia și Europa*, vol. I).

Forța motrice a evoluției constă în lupta perpetuă ce se dă în istorie între antropomorfism și tendința de a găsi explicarea lucrurilor în ele însele, ori cu alte cuvinte între concepția mitică și cea rațional științifică ; căci două sînt atitudinile omului față de lucrurile ce-l înconjoară : el este ori complet supus obiectului și explică lumea cu propria sa existență cu ajutorul analogiilor superficiale, ori explică lucrurile științific și critic pe bază de observații și comparații prudente.

În ordinea raporturilor lui cu lumea omul se „demitizează”, adică se îndepărtează de concepția mitică a religiei, filosofiei, poeziei și artei, moralei și vieții economice. Procesul „demitizării” îmbrățișează deci întregul domeniu al spiritului uman.

Lupta științei contra mitului interesează civilizația întreagă : morala, știința, politica și chiar religia. Căci Masaryk nu identifică mitul cu credința și religia : știința și credința, religia și filosofia nu sînt opuse una alteia ; antagonism există numai între religia mitologică și religia superioară dezbrăcată de orice element antropomorfic, între credință și superstiție, între noua și vechea religie.

De aceea, continuă Masaryk, greșește Comte, cînd după faimoasa sa lege a celor trei stadii (stadiul teologic, metafizic și pozitiv), religia n-ar fi decît o superstiție.

Religia adevărată este indispensabilă vieții, ea nu poate fi deci socotită ca un stadiu pre-pozitiv, inferior de dezvoltare a civilizației, pentru că are aceleași origini ca toate forțele civilizației, bunăoară ca arta ori știința. Stadiul pozitiv, în înțelesul lui Comte, ca o ultimă etapă superioară de evoluție, nu poate exclude, ci trebuie să presupună credința și certitudinea morală.

2. Instaurarea unei religii noi cade în sarcina filosofiei ca organ al științei și al spiritului critic, după cum teologia este organul mitului și al vechii religii. Filosofia își trage forțele și inspirația din trebuințele vieții, așa cum ele se răsfrâng în științele timpului; ea este o concepție universală a lumii împlinind o îndoită funcție: una reală, alegerea și verificarea rezultatelor științelor și alta metodologică, elaborarea sintezei totului.

În acest fel filosofia este încoronarea și în același timp și baza tuturor științelor; ea este în tot cazul științifică, însă nu plutind deasupra științelor, ci făcând parte integrantă din domeniul lor și izvorînd din ele.

Așa se explică cum Masaryk consacără ideii clasificării și organizării științelor un studiu special, care devine problema centrală a gândirii sale filosofice.

Sub influența celebrelor clasificări ale științelor: a lui Aristotel (după criteriul: teoretic și practic), Comte (general și particular) și Spencer (concret și abstract) Masaryk construiește următorul tablou, împărțind lumea, în totalitatea ei, în cinci mari categorii: 1. relații numerice și parțiale, 2. mișcarea, 3. materia și proprietățile ei, 4. viața și 5. spiritul.

ȘTIINȚE			
TEORETICE		PRACTICE	
<i>Abstracte</i>		<i>Concrete</i>	
I. (Număr și spațiu)	1. Algebra	A. Geometria	a. Aritmetica Geometria descriptivă
II. (Mișcarea)	2. Mecanica	B. Acustica Astronomia Cosmologia Geologia	b. Tehnologia
III. (Materia)	3. Fizica 4. Chimia	Mineralogia Geofizica Geochimia	
IV. (Viața)	5. Biologia	C. Botanica Zoologia (Antropologia)	c. Agricultură Medicină
V. (Spirit)	6. Psihologia 7. Sociologia	D. Psihologia concretă Psihologia animală E. Sociologia concretă	d. Didactica Pedagogia e. Sociologie practică: Politica
	8. Lingvistica	F. Gramatica	f. Cunoștința limbilor
	9. Estetica	G. Teoria artelor	g. Estetica practică
	10. Logica	H. Logica concr. (clasificarea și organiz. științelor)	h. Logica practică

Filosofia are, s-a spus, rădăcini adânci în trebuințele vieții; omul este mai ales o ființă de acțiune, și nu numai una ce gîndește, dotată cu rațiune, însă nu numai rațională.

Pentru aceasta, teoria filosofică și sociologică conduce la acțiune socială, la progresul moral și social al societății. Căci știința și filosofia tind

a transforma societatea omenească ; ele conduc în mod firesc la ideea unei reforme a societății ; așa se explică de altfel că speranțele ce se pun în ele sînt așa de mari, și rolul pe care îl joacă în viața societății este atît de important.

Întreaga filosofie gravitează deci constant și în mod logic către problemele sociale, politice și morale ³.

3. Doctrina sa sociologică ⁴ este, pentru a fi caracterizată prin două cuvinte, realistă și umanitistă. Trei sînt concepțiile posibile de filosofie a istoriei : explicarea prezentului și viitorului prin trecut istorismul ; a trecutului și prezentului prin viitor, futurismul și, în sfîrșit, înțelegerea trecutului și viitorului prin prezent, realismul.

Masaryk reprezintă ultima teorie. Nu este suficient, spune el, a se entuziasma pentru trecut. Apologeții trecutului cred că individul nu este decît o păpușă de paie împinsă mecanic de avalanșa timpului ; ei ne sfătuiesc să trăim din gloria strămoșilor și să le împrumutăm strălucirea geniului lor.

³ Lucrările principale filosofice ale lui Masaryk sînt următoarele : *Despre hipnotism* (magnetism animal), Praga 1880 ; *Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der modernen Civilisation*, Wien, 1881 ; *Calculul probabilităților și scepticismul la Hume. Introducere la teoria inductivă*, Praga, 1883 (este lecția de deschidere a cursului său la Universitatea din Praga, tradusă și în limba germană ; *David Hume's Skepsis und die Wahrscheinlichkeitsrechnung. Ein Beitrag zur Geschichte der Logik und Philosophie*, Wien, 1887 ; Masaryk a fost influențat de Hume în filosofie (și de Comte în sociologie), el a tradus opera capitală a lui Hume : *Eine Untersuchung über die Prinzipien der Moral, deutsch herausgegeben und mit einem Namen- und Sachregister versehen* von Dr. Thomas Garrigue Masaryk. Wien, 1883) ; *Blaise Pascal, viața și filosofia sa*, Praga, 1883 (prima conferință publică, ținută în afară de universitate) ; *Teoria istoriei după principiile lui H. T. Buckle*, Praga, 1884 ; *Studiul operelor poetice, Partea I*, Praga, 1884 ; *Partea II*, Praga 1886 ; *Fundamentele logicii concrete. Clasificarea și sistemul științelor*, Praga 1885 ; tradusă și în limba germană ; *Versuch einer konkreten, Logik*, trad. de K. G. Schauer, Wien 1887 (ediția germană este mai completă), o nouă ediție este în pregătire.

⁴ Președintele n-a publicat pînă acum o lucrare sistematică de sociologie, deși a avut, și, pe cit aflăm, are încă intenție să o facă : să ne fie îngăduit a spune că așteptăm această, publicare și a exprima în coloanele acestei reviste dorința celor ce împreună cu președintele Masaryk, cunosc marea însemnătate a cunoștințelor sociologice și de știință socială pentru consolidarea și propășirea națională și de stat, ca tratatul de sociologie plănuțit mai de mult să apară cit mai curînd.

Gîndirea sociologică se desprinde totuși cu ușurință din numeroasele articole, broșuri și volume publicate, cele mai multe din ele pentru a analiza din punct de vedere sociologic probleme speciale ori actuale, cum ar fi : problema sinuciderii, marxismului, naționalităților, socială, cehă, rusă, pangermanistă, alcoolism, chestiunea sexuală, de curînd problema războiului mondial ș.a.m.d. Ca o introducere în sociologie pot fi privite articolele sale, nepublicate în volum, asupra *Naturii și metodei Sociologiei* și a unui *Manual de Sociologie* apărut în revista cehă „Epoca noastră” (ce cuprinde în același timp o continuare a discuției asupra clasificării științelor din *Fundamentele logicii concrete*) ; concepția sa moral-religioasă se găsește în alte articole, asemenea nereunite în volum, *Sufletul modern și religia*. Etica sa este condensată în : *Idealurile Umanității*, Praga, 1919, tradusă în limba germană ; în limba română de P. Cancei, Biblioteca Politică a Culturii Naționale. Un adevărat catehism național cuprinde trilogia : *Chestiunea cehă și criza noastră intelectuală*, Praga, 1895 ; *Carol Havlíček*, Praga, 1890 și *Ian Hus, Renașterea și reforma noastră*, Praga, 1899 (publicată în același an sub formă mai concentrată sub titlul : *Hus către studenții cehi*). În 1898 a apărut *Chestia socială* și în 1899 *Poligamia și monogamia*. Un deosebit serviciu cunoașterii gîndirii de sociologie politică, etică și religioasă a lui Masaryk face : Gustav Flusser, *Aus Masaryk Werken*, Prag-Wien-Leipzig, 1921 : mica broșură : *Choix de Pensée extrait de ses oeuvres* par F. O. Barton, avec une lettre liminaire de M. F. Couget et une introduction de I. A. Blaha, Prague, 1923, este menită a răspîndi în marele public, sub formă aforistică, gîndirea președintelui. Vezi și lucrările citate mai jos. În Ianuarie 1926 s-a întemeiat „Societatea sociologică Masaryk”.

Masaryk refuză hotărît a urma acest sfat, căci, spune el, nu se poate tolera să fim simpli paraziti ai trecutului. Istorismul trebuie răsturnat; nu istoria face prezentul, ci prezentul ilustrînd istoria, o creează. Trebuie să scoatem într-adevăr ce este mai bun din trecut, care să servească a transforma prezentul, datoria noastră este însă să avem ochii deschiși asupra realității prezente, așa cum este, cu defectele și calitățile ei, căci prezentul are viața și drepturile lui proprii.

Prezentul real trebuie deci luat ca punct de plecare; iar atitudinea de a rămîne strict pe tărîmul veridic al realității, cu obligația de a o cunoaște și explica se numește științifică. Este necesar a trece din faza romantică în cea științifică.

„Fundamentul filosofic al realismului, scrie Masaryk în „Programul realist”⁵, cuprinde următoarea regulă: cunoaște totdeauna și prețutîndeni lucrurile și natura lor. Nu evoluția lucrurilor este importantă pentru intelect, ci lucrurile însele și, se înțelege de la sine, evoluția aparține naturii lor. Însă conștiința și atenția nu trebuie să se piardă în transformarea istorică. Preponderența istorismului poate influența nefavorabil caracterul unui om”.

Plecînd de aici Masaryk întrevede naționalizarea științelor „realiste”, adăugînd: „Realismul dă o importanță mai mare studiului științelor naturii și sociale. Pînă acum nu s-a naționalizat încă cultura științifică, în afară de istorie, filologie și literatură frumoasă. Realismul este o încercare a naționaliza întreaga filosofie, fără a primejdui exactitatea științifică, și prin aceasta a face știința accesibilă tuturor straturilor națiunii”. Autorul încheie: „Realismul este un protest contra monopolului culturii, el voințește a socializa cultura științifică și filosofică”.

Doctrina sociologică a realismului are însă, după Masaryk, și importante consecințe politice, ca a servit de bază la întemeierea partidului politic realist, care mai tîrziu s-a numit realist-progresist.

„Programul politic realist cere înainte de toate reforme sociale, muncă culturală și politică internă”. În studiul său „*Havliček, precursorul realismului*”, Masaryk formulează clar teza sa politică. „Politica se întemeiază, ea orice cunoștință exactă, pe experiențe. Empiria nu este însă oportunism . . . o acceptare oarbă a faptelor . . . Omul de politică realistă voințește a face istorie. Realismul politic este pentru progres. Havliček credea într-o evoluție, însă într-o evoluție lentă; de aceea el era contra revoluției și radicalismului și pleda pentru un progres sigur, liniștit și permanent. Politică realistă este de aceea pozitivă și numai pozitivă”. Masaryk precizează apoi: „Radicalismul ocolește progresul pozitiv prin stînga, iar conservatismul reacționar prin dreapta. Amîndouă direcțiile sînt negative. Radicalul se agită, conservativul este pasiv. Agitației radicale și pasivității conservative li se opune realismul, acțiunea. Totuși numai în aparență se arată politica realistă ca o cale mijlocie între radicalism și conservatism. În realitate ea merge înainte și nu la mijloc între ele”⁶.

⁵ Gustav Flusser, *Aus Masaryks Werken*, 1921, p. 102.

⁶ Vezi fragmentul *Havliček, precursorul realismului*, în G. Flusser, *op. cit.*, p. 106.

Așadar, este evident, dacă nu este suficient a trăi numai pentru și din trecut, apoi nu este îndeajuns a trăi nici numai din și pentru prezent. Realismul nu este înțeles de Masaryk ca un quietism și pasivism național, în sensul bunăoară al filosofiei politice tolstoiene, ori practicat pină la extrem de slavii orientali.

Realitatea trebuie să fie într-adevăr punctul de plecare; dacă însă fiecare problemă concretă a ei devine o problemă abstractă a științei, apoi orice problemă abstractă devine la rindul ei o problemă practică, etică.

Doctrina realistă are prin urmare un pronunțat caracter etic. Realitatea este imperfectă, plină de lacune, ea deci nu ne poate mulțumi, căci trebuie disciplinată și perfecționată, pentru că este de fapt perfectibilă; trebuie deci să-i asigurăm un viitor mai bun. Prezentul trebuie îndreptat către cutele ascunse ale viitorului. Realitatea trebuie să tindă a realiza viitorul, adică perfecția.

Care este însă acest viitor? Scopul către care trebuie să năzuiască toate eforturile noastre cu inima caldă și cu mintea luminată, este Umanitatea.

Masaryk rămâne credincios vechii tradiții a filosofiei cehice „umanitiste”, a unui Dobrovsky, Kollár, Safarik, Palacky și în special, unui Havlicék.

„Programul ceh al umanității, Umanismul, este pentru noi”, scrie Masaryk⁷, „ceea ce este pentru ruși mișcarea slavianofilă și pentru polonezi mesianismul. El nu este decît o încercare de filosofie națională de filosofie a istoriei și de politică națională”.

Umanismul este astfel un program, el „nu propagă numai iubirea, aproapei, ci mai înainte de toate formarea națiunii. Umanitiștii noștri acceptă raționalismul occidental. Havlicék, bunăoară, nu cere numai o politică cinstită, ci și una rațională. Umanitatea, încheie Masaryk, nu este sentimentalitate, ci dimpotrivă după cuvîntul lui Safarik, ea a fost pentru adepții ei totdeauna stimulent spre o muncă politică și culturală neobosită ... Este o minciună îndrăzneată că programul umanității predică indolența națională”.

Așadar, umanitatea nu este o fantezie romantică ori un simplu deziderat; ci o năzuință și o realitate; ea nu se poate însă realiza prin violență, ci prin conciliere, nu prin singe, ci prin muncă creatoare, nu prin moarte, ci prin viață către viață.

4. Doctrina Umanismului este sinteza gândirii sociologice și direcția activității politice a președintelui Masaryk; ea este o doctrină vie, verificată în principalele domenii ale actualității; ea a fost mai ales steaua călăuzitoare în principalele domenii ale actualității; ea a fost mai ales steaua călăuzitoare în grandioasa sa propagandă desfășurată în timpul războiului mondial pentru recunoașterea drepturilor de existență

⁷ Vezi fragmentul „Patriotism și Patriotizare” în G. Flusser, *Op. cit.*, p. 40 și urm.

a națiunilor și statelor mici, după cum reiese în mod splendid din acel Credo social și politic, o adevărată summa philosophiae, care sînt memoriile sale, apărute sub titlul sugestiv : „Revoluția mondială”⁸.

Masaryk a colindat în patru ani, la o vîrstă înaintată, trei continente (Roma, Geneva, Paris, Londra, Petersburg, Moscova, Kiev, Iași (Octombrie 1917) Vladivostok, Tokio, Washington . . .), provocînd pretutindeni atenție și răsunset, cu vorba ori cu scrisul, pledînd în continuu și neobosit pentru necesitatea dezmembrării Austro-Ungariei. În acest chip el și-a cîștigat merite nepieritoare, care nu pot fi uitate vreodată, nu numai pentru nația sa, ci pentru toate națiile emancipate. Memoriile sale redau o adevărată epopee trăită și scrisă de cel mai luminat propagandist din cîți cunoaște istoria. Propaganda este ridicată de Masaryk la rangul de metodă psihologică și sociologică⁹.

„Din psihologia propagandei se desprinde”, rezumă Masaryk experiența sa, „învățămîntul însemnat : să nu-ți închipui că poți cîștiga pe cineva pentru un program politic, dacă îl formulezi cu entuziasm și energie . . ., căci poți interesa oamenii mai bine indirect ; îi vei cîștiga vorbind de artă, literatură ș.a.m.d. ; prin agitație politică, omul ce gîndește este adesea bănuitor și rămîne neconvins”.

Masaryk adaugă apoi cu atîta dreptate : „dar o asemenea propagandă cere cultură, orientare politică și socială, tact și cunoaștere de oameni ! Paderewski și Sienkiewicz au făcut o propagandă plină de succese pentru Polonia”.

Masaryk stabilește apoi un al doilea principiu etic, de care trebuie să se țină negreșit seamă : „propaganda”, accentuează el, „trebuie să fie cinstită, exagerările ori chiar minciunile nu folosesc nimic, căci datele vor fi controlate și atunci firește dușmanul va întrebuița neadevărul ca o armă politică”.

În sfîrșit, a treia regulă principală a propagandei ar fi evitarea greșelii de a lăuda tot ce-i al tău ; căci aceasta o fac, adaugă el ironic, agenții comerciali mediocri.

În rezumat, conchide Masaryk : „Politică rațională și cinstită — propagandă rațională și cinstită”.

⁸ Apogeul vieții și operei lui Masaryk a fost studiul sociologic al națiunilor și statelor mici, ce a luat apoi proporțiile unei sociologii a războiului mondial. Trei sînt lucrările sale, adevărate fapte politice, ce ocupă un loc unic în literatura mondială, apărută în timpul și după război : 1. Celebra lecție de deschidere a cursului său la școala de studii slaveice (School of Slavonic Studies), alipită universității din Londra (King's College), cu titlul programatic : *Problema micilor națiuni în criza europeană actuală*, ținută în ziua de 19 Octombrie 1915. Lecția aceasta a devenit programul politic al războiului ; cu prilejul aniversării a 10 ani de la data ținerii ei, d-l dr. E. Beneš a comemorat acest eveniment printr-o conferință cerută de King's College asupra „Problemei micilor națiuni după război”. Prelegerea lui Masaryk a fost publicată întii în limba engleză : *The Problem of small nations in the european crisis*, London, 1915 ; ea a apărut apoi în traducere franceză „*Problème des petites nations dans la crise européenne actuelle*” (publicată în „*La Nation Tchèque*”, 1. Novembre 1915) și în traducere germană : „*Das Problem der klein Völker in der europäischen Krisis*, Praha, 1922. 2. *L'Europe nouvelle*, imprimé comme manuscrit, 1918 (accesibilă publicului în traducere germană : *Das neue Europa*, Berlin, 1922, trad. de Saudek), scrisă în același spirit și publicată cu intenția de „a face pe soldați să înțeleagă problemele fundamentale ale războiului”. În sfîrșit 3. *Die Weltrevolution Erinnerungen und Betrachtungen*, 1914—1918. Berlin, 1925.

⁹ *Die Weltrevolution*, pag. 83 și urm.

Iată prețioasele sfaturi pe care le dă Masaryk, și de care va trebui să țină seamă propagandistul serios !

5. În propaganda sa, Masaryk a fost condus de o profundă convingere, anume că războiul a avut o înaltă justificare sociologică, oglindită în următorul silogism irezistibil.

Dreptul națiunilor decurge din principiul umanității, națiunile fiind elementele naturale și organele firești ale umanității. Valoarea unei națiuni iese tocmai din faptul că ea fiind o parte din umanitate, trăiește prin ea și pentru ea.

Faimoasa axiomă politică : dreptul popoarelor de a dispune de ele însele reiese deci în mod firesc din valoarea morală a principiului umanității (prima premisă).

Națiunea fiind o ființă autonomă, statul nu se confundă cu ea. Statul este numai instrumentul de dezvoltare a națiunii (a doua premisă).

În sfârșit, concluzia politică a silogismului sociologic de mai sus trebuie să fie aceasta : cauza principală a instabilității Europei a fost totdeauna dezacordul dintre frontiera etnică și cea de stat, caracterizat prin selavia națională. Cauza aceasta trebuie însă înlăturată. Ne trebuie o Europă nouă. Noul program de reorganizare a Europei nu poate fi deci altul decât eliberarea și unificarea națiunilor. Principiul național, cu alte cuvinte, trebuie să devină o forță directivă, politica creatoare a statelor naționale.

Dar acum se pune întrebarea : *națiunile mici au oare același drept la libertate ca și cele mari ?*

Aceasta e problema tratată acum zece ani la Londra și care a provocat celebra declarație a premierului de pe vremuri Asquith, citită de Lord Robert Cecil¹⁰ (fiindcă Asquith fusese împiedicat de boală a veni în persoană). „În prima linie”, astfel sună această faimoasă declarație „noi luptăm pentru eliberarea micilor națiuni, pentru ca ele, odată emancipate de asupra, să se poată dezvolta în organizațiile lor proprii naționale”.

A fost, se știe, prima manifestare oficială a precizării scopului războiului în favoarea națiunilor asuprite.

Masaryk arată în memorabila sa cuvîntare în mod elocvent și convingător, că statele mici sînt cele mai favorabile democrației și pot fi cît mai utile progresului, luînd ca pildă Elveția, Danemarca, Norvegia, Suedia, Olanda, Belgia, ceea ce dă cu prisosință dovada că civilizația și valoarea unei țări nu trebuie să se măsoare după numărul kilometrilor pătrați.

Chestiunea atinsă acum zece ani este și azi de o mare actualitate cînd în anumite cercuri europene domnește nenorocita clasificare a națiunilor în majore (principale, cu interese nelimitate) și minore (asociate, cu interese limitate) și cînd se vorbește din ce în ce mai insistent de o deplorabilă așa-zisă „balcanizare” a Europei centrale.

Problema „balcanizării” este tratată magistral de Masaryk în memoriile sale ; ea este atît de gravă încît a crezut necesar să accentueze cate-

¹⁰ Conferința de comemorare a d-lui Ed. Beneš, de care vorbim într-o notă precedentă a fost, după zece ani, prezidată tot de Lord Robert Cecil, reprezentînd guvernul britanic

goric, cu ocazia vizitei sale oficiale la Paris (octombrie 1923), răspunzînd discursului de salutare din partea preşedintelui de republică de atunci, Millerand : „Totuşi legile istoriei şi ale vieţii popoarelor nu se întemeiază pe grija de confort ale voiajorilor de sleeping-car” !

6. Nimeni nu poate avea ambiţia să cunoască problema Europei dacă nu cercetează mai întii problema rusă. Nimeni n-a contribuit însă în mai largă măsură pentru înţelegerea problemei ruse decît preşedintele Masaryk în lucrarea sa fundamentală *Rusia şi Europa*¹¹, unde autorul compară în mod documentat mentalitatea rusă şi cea occidentală, apreciînd după aceasta din urmă manifestările celei dintii.

Această operă monumentală, unică în felul ei, ca o fenomenologie şi oglindă a sufletului rus, apărută un an înaintea războiului mondial, este indispensabilă de cercetat oricui se interesează de problema rusă, ce ocupă azi atenţia întregii lumi. Autorul, întemeiat pe un studiu imens de date privitoare la istoria, literatura, filosofia religiei şi a istoriei ruse, pe cunoaşterea directă, personală a lucrurilor şi oamenilor, pătrunde adînc în sufletul enigmatic rus : lucrarea răspunde la întrebarea pusă mai de mult, dacă Rusia ar avea vreo coeziune organică în Europa ori ar exista în afară de Europa, prin concluzia, că într-adevăr Rusia face parte din Europa, însă dintr-una nedezvoltată, primitivă, ce se află încă în stare de copilărie.

Problema revoluţiei, ce a stăpînit permanent istoria poporului rus, este pusă în strînsă legătură cu misterele de nepătruns ale sufletului rus anarhic, aşa cum se găseşte descris în neîntrecutele analize ale literaturii ruse ; gîndirea rusă, găseşte Masaryk, este prea puţin impregnată de criticism, căci rusul înclină numai spre negare, în toate domeniile ; de aceea aşa-zisul reformism rus nu este decît un aristocratism îndreptat într-o direcţie negativă şi distructivă ; el vrea de fapt a recolta fără să semene, să studieze terenul ori să cunoască botanica şi meteorologia.

Cel mai bun cunoscător al Rusiei era fireşte chemat să-şi spună cuvîntul său plin de autoritate asupra preţioasei experienţe comuniste de acolo. „Bolşevicul, scrie Masaryk, este un călugăr rus excitat şi neliniştit de materialismul şi ateismul lui Feuerbach” ; iar „bolşevismul

¹¹ Lucrarea a apărut întii în limba germană : *Russland und Europa. Studien über die geistigen Strömungen in Russland. Zur russischen Geschichts- und Religionsphilosophie. Soziologische Skizzen*, 2 vol. Iena 1913, vol. I : 388 p. vol. II : 534 ; în timpul războiului a fost tradusă şi în limba engleză sub titlul : *The Spirit of Russia*, 1919. Vezi asupra acestei lucrări amănunţită recenzie, apărută în „Arhiva” (An. II, 1920, pag. 388--392) de P. Andreiu. — Propriu-zis aceste două mari volume nu formează, după intenţia autorului, decît o introducere la cercetarea ce-şi propusese să o facă gigantul reprezentativ al sufletului rus, Dostoievski, care în opera sa a analizat în mod profund raporturile dintre Rusia şi Europa. Sperăm că autorul nu a părăsit fermecătoarea promisiune. Volumul consacrat lui Dostoievski ar cuprinde (după prefaţă, vol. I p. I) filosofia istoriei şi a religiei : O luptă cu D-zeu. — F. M. Dostoievski şi nihilismul şi legătura lui Dostoievski cu literatura rusă şi cu cea europeană : Titanism sau Umanism ? De la Puşkin la Gorki.

este un capitalism de stat și un comunism în definitiv negativ: este mizeria și tristețea comună”¹².

7. Președintele Masaryk are un sistem complet de sociologie politică. Problema Europei ar fi tratată superficial, la suprafață și ar rămâne neînțeleasă, dacă nu se cercetează de aproape două probleme hotărâtoare: problema socială și problema democrației.

Problema socială este în funcție de umanitatea eficace, și ea atare nu aparține numai lumii lucrătorilor, ci este a tuturor, a întregii lumi sociale. Profesorul Masaryk a recomandat și apărât încă acum 25 de ani postulatul politicii sociale de azi al zilei de opt ore de muncă¹³, iar președintele Masaryk a avut satisfacția ca prima lege pe care a semnat-o să fie tocmai legea de opt ore de muncă.

Plecînd de la ideea că cel mai bun serviciu ce se poate face națiunii este a-i prezenta adevărul pur științific, Masaryk a întreprins expunerea savantă și critica adîncită a socialismului în lucrarea *Fundamentele sociologice și filosofice ale marxismului*¹⁴.

Problema problemelor rămîne însă aceea a democrației, căci, fi-rește, destinul Europei este strîns legat de viitorul democrației în lăuntru națiunilor, ca și de al democrației internaționale dintre statele naționale.

Albert Thomas l-a numit pe Masaryk „filosoful democrației”¹⁵.

Democrația emană și ea din aceeași doctrină a umanității; ea este umanitatea în raporturile cetățenilor între ei și în raportul lor cu statul.

„Democrația este”, cu propriile-i cuvinte, „o consecință și o experiență politică a moralei umanitiste”¹⁶; ea nu poate fi creată numai prin eforturi sociale, ci și morale; ea este o concepție a lumii și o regulă a vieții. Sufragiul universal nu creează el singur spiritul democratic. „Adevăratul democrat, accentuează Masaryk, simte și lucrează democratic, nu numai în parlament, însă asemenea în comuna sa, în cercul amicilor, în familia sa”.

¹² Asupra bolșevismului vezi lucrările lui Masaryk: *Les Slaves après la guerre*. Prague, 1923 (pag. 37 - 40); *La dictature du Bolchevisme* și *La Révolution et les Bolcheviki*, în *Les problèmes de la Démocratie*. Paris, 1924, pag. 97 și 119; compară și traducerea românească; Despre bolșevism. Către muncitorimea echi, Revoluția și bolșevicii și Despre așa-zisa dictatură a proletariatului în volumul: *Idealele umanității, Despre bolșevism*, tradus de P. Cănel apărut în Biblioteca Politică a Culturii Naționale, 1923; vezi asemenea capitolele speciale asupra bolșevismului din memoriile sale, *Die Weltrevolution*, bunăoară § 53, 54, 55, 56.

În lucrarea sa, *Les Slaves après la guerre*, Masaryk tratează programul solidarității slave, enunțat de Kollár, așa-zisul „panslavism”, care azi este mai viu ca oricînd: „slavii, scrie autorul formează o treime din populația Europei, reușii ei vor forma națiunea și statul cel mai vast” (p. 59); lucrarea este îndeosebi de instructivă: ea trece în revistă situația națiunilor slave eliberate și reorganizate după război: Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Rusia, Ucraina și chiar Bulgaria; discută posibilitatea unei unități naționale slave printr-o cultură identică, economică și intelectuală și, în sfîrșit accentuează, cu drept cuvînt, că dintre slavi, cehii se găsesse la gradul culturii occidentale. Asupra părinților panslavismului, „slavofililor”, vezi interesantul capitol special din *Rusia și Europa*, vol. I, cap. X.

¹³ Vezi Conferința ținută de Masaryk în 1900 în centrul minierilor echi de la Klafno, „La Journée de huit heures”, în „Les problèmes de la Démocratie”, pag. 1-25.

¹⁴ *Philosophische und soziologische Grundlagen des Marxismus. Studien zur sozialen Frage* 1899 (ediția echi apărută în 1898).

¹⁵ *Les problèmes de la Démocratie. Essais politiques et sociaux*, préface par Albert Thomas Paris, 1924.

¹⁶ *Les problèmes de la démocratie*, p. 64.

Democrația înseamnă deci în primul rind dezvoltarea ei în noi înșine.

Adevăratul scop al democrației nu este guvernarea, dominarea, birocrația, ci administrarea populară. Democrația este o *a-teocrație*, în esență, și *anti-teocrație*, în practică; întrebuintînd vocabularul grec, ea este, ori trebuie să fie, o *antropo-crație*¹⁷. Democrația este o contradicție *in adjecto*, dacă se pune accentul pe creație—guvernare¹⁸. Democrația înseamnă guvernarea poporului, însă aceasta nu trebuie înțeleasă ca o dominare a lui, ci ca o administrare prin popor. Lucrul capital pentru democrație este deci înțelesul ei de gestiune.

8. Prima regulă a democrației este cercetarea și respectul pentru știință. Democrația se bazează pe știință, aristocrația pe teologie¹⁹.

Știința este deci concepută ca un element constitutiv al democrației, pentru că nu poate fi concepută o democrație fără adevăr, adică fără a fi clădită pe cunoașterea profundă a realității sociale naționale.

Concepția aceasta științifică a democrației nu poate fi în deajuns prețuită; ea este de o însemnătate covârșitoare, mai ales pentru statele formate după război. Perioada eroică de cîștigarea independenței și întregirii națiunilor fiind închisă, pe primul plan trec acum problemele transformării mentalității politice și ale consolidării economice, sociale și spirituale.

Metoda preconizată de președintele Masaryk, a unei politici democratice științifice, adică a da totdeauna reformei politice și sociale fundamentarea necesară a științei sociale și politice, este în special apreciată cu infinită simpatie de această revistă, ce poartă un titlu programatic, și de Institutul Social Român, care de la întemeierea lui și-a propus printr-o muncă colectivă științifică să reacționeze împotriva obiceiului de a abandona problemele politice hazardului, empirismului și arbitrarului, speculațiilor individuale.

Sub înalta direcție a președintelui Masaryk și sub conducerea colaboratorului și celui mai distins și credincios discipol al său, d-l Dr. Ed. Beneš, s-a imprimat de fapt metoda științifică în organizarea statului cehoslovac: metoda de politică de stat și doctrina propagandei diplomatice, elaborată de președintele Masaryk în patru ani de muncă fecundă și aspră a exilului, metoda științifică bazată pe informații întinse, precise, scrupulos exacte și de psihologie pătrunzătoare a lumii internaționale; este metoda ce impune ca orice intervenție în mișcarea socială și internațională să se sprijine pe o comprehensiune științifică a faptelor și evenimentelor.

Organizarea științifică a democrației cehoslovace, ce se oglindește într-o privință în organizarea Institutului Social Cehoslovac, alimentat de stat cu bogate resurse, poate servi de model multor state, mari, mijlocii ori mici; ea explică în tot cazul beneficiile și prestigiul de care se bucură statul cehoslovac în lumea internațională.

¹⁷ *Op. cit.*, pag. 56.

¹⁸ *Op. cit.*, pag. 31.

¹⁹ *Op. cit.*, pag. 53—56 și urm.

Democrația înseamnă realizare; ea nu este numai o problemă de organizare științifică a conducerii, ci și una de educație culturală a națiunii, căci ce valoare ar avea o democrație, decretată prin forme solemne constituționale, fără conducători pregătiți și opinie publică matură? Pentru aceasta pretutindeni democrația este încă propriu-zis un ideal.

Președintele Masaryk, am văzut, este nu numai un teoretician, ci și un înfăptuitor al democrației reale.

Din imboldul său s-a creat un institut de cultură a poporului, cu scopul precis de a forma cultural și educa sistematic poporul cehoslovac.

„Instituția de cultură a poporului, Masaryk” are îndoita funcțiune: a fi o centrală consultativă pentru toate corporațiile de cultură populară din tot cuprinsul republicii cehoslovace și a stabili legături între ele; și în al doilea rînd a lua inițiativa prelucrării programelor de lucru, listelor de vorbitori, planurilor de predare în așa-zisele universități populare ș.a.m.d.²⁰.

9. În trecut, cel mai respectat dintre eroii naționali, după Ian Hus, — cehii sînt o nație ce urmează pe filosofi! — a fost un pedagog, Komensky (Comenius), care doi ani după pierderea independenței cehe, a profetizat recuștigarea ei. Președintele Masaryk, pedagogul energiei naționale, a înfăptuit profetia lui Comenius. Națiunea cehoslovacă recunoscătoare pentru locul cel ocupă în istoria gîndirii și a țării l-a consacrat, după constituția ce și-a dat-o, președinte perpetuu, șef de stat pe viață (art. 58).

Figura președintelui Masaryk evocă în același timp imaginea altui erou, figura istorică a regelui ieșit din popor, din veacul al XV-lea, Gheorghe de Poděbrady, ultimul rege al Boemiei independente, rămas celebru prin elaborarea unui plan al Societății Națiunilor. Ultimul rege național al Boemiei a formulat și predicat, ca precursor, programul păcii între popoare,

²⁰ Iată cîteva dispoziții principale din statutele „Institutului de Cultură a Poporului Masaryk”. Activitatea Institutului se extinde asupra următoarelor domenii: 1. *Lectura*, a. publică liste de cărți bune și rele, b. răspîndește cărți și reviste bune, c. înlesnește înființarea de biblioteci populare și săli de lectură; 2. *Conferințe și instrucție prin scrisori*, a. alcătuiește programe pentru conferințe și pentru cursurile universităților populare, b. publică conferințe model precum și tratate speciale pentru conferențieri, c. dă informații organizațiilor și persoanelor interesate și recomandă specialiști pentru conferințe, d. organizează cursuri prin scrisori, e. asemenea cursuri asupra problemelor de cultură a poporului pentru conferențieri, f. la sediul Institutului se crează o școală model, cu numele „Școala Hus pentru cultură mai înaltă și educația națională”, în care se experimentează în mod practic ceea ce se recunoaște ca bun în studiile și lucrările asupra culturii populare; 3. *Educația artistică*, a. urmărește activitatea publicistică din domeniul educației artistice, publică liste de opere de artă plastică și de reproducere potrivite pentru răspîndirea lor în popor, b. publică tratate de educație artistică, c. în același mod se lucrează în domeniul muzicii, teatrului, teatrului de păpuși, etc. 4. *Cinematograf și fotografii*, a. urmărește și valorifică filmele din punct de vedere cultural, alcătuiește programe pentru reprezentării cinematografice, își procură filme instructive și propagandă prin cuvînt și scris filmul cultural, b. adună diapozitive cu texte corespunzătoare și le împrumută, c. cumpără aparate de proiecție și organizează cursuri, în care se explică întrebuintarea lor; 5. *Studiul culturii poporului*, a. adună literatura specială de cultură populară într-o bibliotecă aparte, b. pune la dispoziția publicului într-o sală specială revistele de cultură populară, indigene și străine, c. organizează studiul științific al acestei culturi și publică lucrări în această direcție, d. studiază teoretic și practic metodele culturii populare, e. se trimit specialiști în străinătate, se fac anchete și congrese, f. se adună și compară materialul privitor la cultura poporului într-o arhivă și într-un muzeu special, g. întretin raporturi vii cu instituțiile similare și h. se ia inițiativa creării de noi instituții, i. se face legătura cu organizațiile și instituțiile de cultură populară din străinătate.

iar primului președinte al statului cehoslovac i-a fost dat să contribuie în largă măsură, împreună cu eminentul său colaborator dr. Ed. Beneš, la realizarea acestui program, lucrînd, cu succesul pe care-l cunoaște toată lumea, la consolidarea și propășirea Societății Națiunilor și a solidarității statelor mici.

În cadrul acestor două splendide perspective și acorduri istorice iese în relief mai clar valoarea și forța morală a personalității președintelui Masaryk, admirată și venerată și în afară de frontierele țării sale, pentru că, depășind cadrul național, ea e recunoscută ca o personalitate reprezentativă a vremii.

Lecția de înaltă moralitate ce se desprinde din viața și doctrina președintelui Masaryk culminează într-o nouă concepție a patriotismului întemeiat pe solida temelie realist-științifică și moral-umanitară. Este patriotismul binefăcător bazat pe respectul de sine însuși, pe respectul de alții și pe respectul Adevărului, care exclude prejudecata, minciuna și violența, purifică personalitatea de caracterul mitic și romantic, eliberează spiritul de superstiție și antropomorfism, acordîndu-i adevărata libertate, care nu este numai politică, ci în primul rînd spirituală și morală, căci nu este o mai josnică servitute ca josnicia sufletească; libertatea interioară este condiția libertății externe. Acest patriotism este constructiv, activ și creator în domeniul individual național și umanitar.

Datorită acestui patriotism președintele Masaryk n-a cunoscut decît victoria principiilor sale, fie că această victorie a fost realizată în calitate de conducător al opiniei publice, înainte de război, de șef spiritual al țării sale, în timpul războiului, ori de organizator și prim magistrat, azi.

D. GUSTI

Thomas Masaryk către Virgil Madgearu

Gînditorul și omul politic Thomas Masaryk s-a bucurat de o atenție specială din partea românilor, a presei și a opiniei publice, a avut legături apropiate cu cîteva personalități românești.

O dovadă a acestor raporturi o constituie și scrisoarea pe care Masaryk i-a trimis-o lui Virgil Madgearu în 1933. Mircea Vulcănescu luera pe atunci la Oficiul de studii al Ministerului de Finanțe.

Scrisoarea pe care o publicăm aici ne-a fost pusă la dispoziție, în copie dactilografiată, de doamna Margareta Ioana Vulcănescu, soția lui Mircea Vulcănescu, care, la rîndul său, o primise în urmă cu cîteva ani, de la Ecaterina Madgearu, soția cunoscutului economist român.

Praga, 9 aprilie 1933

*Excelență și dragă prietene **

Domnișoara Elena Vulcănescu tocmai ne-a părăsit pentru a reveni la Paris. Sejurul său la Praga a fost pentru noi, ca întotdeauna, o ocazie de mare fericire, de bucurie și de încîntare spirituală.

* Traducerea din franceză aparține Mădălinei Diaconu. Scrisoarea ne-a fost pusă la dispoziție de către dl. Marin Diaconu, care a primit-o de la familia Vulcănescu.

Predîndu-mi prețiosul d-voastră mesaj, vă mulțumesc călduros pentru aceasta. Vă rog în același timp să exprimați d-lui Mircea Vulcănescu profunda mea recunoștință pentru a-mi fi adresat și dedicat eulegerea sa amplă de rezumate de la congresul de la Brno, ca și admirabilul său raport, întărit de nenumărate trăsături de geniu, privind criza din Occident și unda sa de rezonanță din centrul, estul și sud-estul Europei.

Mi-am exprimat deja, personal, anul trecut, cu ocazia aceluiași congres, opinia asupra valorii profesionale și a competenței tinărului său autor, remarcabil specialist, economist și filosof, ca și asupra prodigioasei sale inteligențe, una dintre cele mai vii și mai bine dotate, răsărită în epoca noastră din acest colț al vechii noastre lumi, atât de bogată deja în valori și personalități, în fenomene și miracole.

Revin asupra acestor lucrări adresîndu-mă d-voastră pentru ca, menajîndu-i extraordinara sa modestie, să-i arătați din partea mea imensa satisfacție de a avea la Consiliul de organizare a viitoareii Conferințe a țărilor din Est acest Prinț al Spiritului, ale cărui clarviziune, subtilitate ca și precizie nu sînt egale decît de marea sa inimă și de frumosul și nobilul său caracter.

Vă rog să primiți sentimentele mele cele mai bune de prietenie și de stimă, ca și recunoștința mea pentru colaborarea pe care scumpa d-voastră patrie o oferă, prin concursul d-voastră și al prețioșilor colaboratori, la cauza noastră comună.

Transmiteți, vă rog, de asemenea toate omagiile și amintirile mele bune familiei d-voastră dragi.

Thomas Masaryk